

Elektronika

- Laboratórium Gyakorlat -

Jegyzőkönyv

12. gyakorlat

2023. december 4.

Elméleti összefoglaló

Az előző heti laboron megismerkedtünk a műveleti erősítők egyszerű felhasználásával és alapvető matematikai készségeivel. Ezen a héten folytatjuk tovább a felhasználásukkal, most már picit összetettebb problémák megoldásával.

Fontos kijelenteni, hogy a műveleti erősítők nagyon erős alkatrészek olyan értelemben, hogy amíg nem térünk át nagy frekvenciás jelek világába (ahol a műveleti erősítő „túl lassan” reagál a bemenet változására), addig bármilyen probléma megoldható velük.

A labor első problémája, amit megoldunk az a **feszültség érzékelése**. A műveleti erősítő akkor és csak akkor ad ki föld értéket, ha a két bemeneti ellenkező irányba egyenlő, ebbe beletartozik az is, ha mindkét bemenete föld értékű. Ha az egyik bemenetét a műveleti erősítőnek a földdel egyenértékűvé tesszük, akkor, ha a kimenetén jel lesz, akkor sikeresen észrevettük, hogy feszültség volt a másik bemenetén. Ezt feltudjuk arra használni, hogy akár az első feladatba látott módon fényeket hajtsunk meg. Sőt, ezen túl azt is megtehetjük, hogy a feszültség polaritásának megfelelően két külön LEDet kötünk be.

A műveleti erősítő másik nagyon erős alkalmazása az, hogy összetudjuk a két bemenetét hasonlítani. Ezt a működést **komparátor** működésnek nevezzük. A működési elv eléggé egyszerű, a visszacsatolás nélküli működéséből indul ki a műveleti erősítőnek. Ha az egyik bemenet nagyobb, mint a másik akkor az egyik irányba ad ki maximális feszültséget a komparátor, ha a másik bemenet nagyobb, akkor az ellenkező polarításba ad ki maximális feszültséget a komparátor. Fontos megemlíteni, hogy ha a két feszültség eléggé közel van, akkor a komparátor kimenete átmenetben lehet, ahol nem egyértelmű a kimenet. Ezen eszközök maximális feszültsége általában logikai szintekre van tervezve.

A **nullkomparátor** a fordító bemenetén egy földet kap, és az egyenes bemenetén található feszültségről állapítja meg (a 0V közeli értékektől eltekintve), hogy pozitív vagy negatív feszültség. Ha a földet egy feszültséggel váltjuk le, akkor egy **invertáló komparátort** kapunk, ami a bemeneti feszültséget akkor tartja pozitívnak, ha nagyobb a referencia (fordított bemenet) feszültségénél.

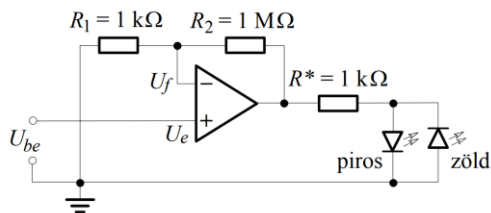
Ha fogunk egy **fordító nullkomparátort** (bemenete a fordító bemenet, az egyenes bemenet földelve van) és létrehozunk ellenálláson keresztül egy pozitív visszacsatolást a műveleti erősítőtől, akkor azt vesszük észre, hogy az átmeneti függvényben **hiszterézis** jelenik meg. Másszóval nagyobb feszültség kell, mint 0V, hogy átmenjen pozitívba a komparátor és utána kevesebb mint 0V kell, hogy visszatérjen negatívba a komparátor. Összefoglalva a pozitív kimenetbe átlépés pontja máshol van, mint a negatívba átlépés pontja. Ez nagyon jó zajos jeleknél, ahol nem tudjuk garantálni, hogy pontosan egyszer érint egy kritikus feszültséget a jel (lásd: kis nagy frekvenciájú burkoló szinusz jel).

A labor utolsó fontos felhasználása a komparátornak az, hogy pozitív és negatív visszacsatolással és kondenzátorral eltudjuk érni, hogy **jelgenerátorként** viselkedjen a komponensünk. Például, ha egy kondenzátort a pozitív visszacsatolás tölti és a negatív visszacsatolás kisüti, akkor egy négyszögjel generátor fog létrejönni. Ennek periódus ideje az alkatrészek jellemzőjéből kiszámolható. További analóg jelfeldolgozással lehetőségünk van tépőfog jelet is létrehozni és háromszög jelet is.

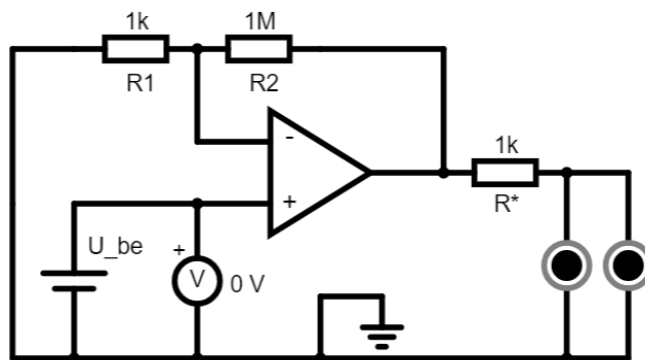
Feladatok

1. Feladat

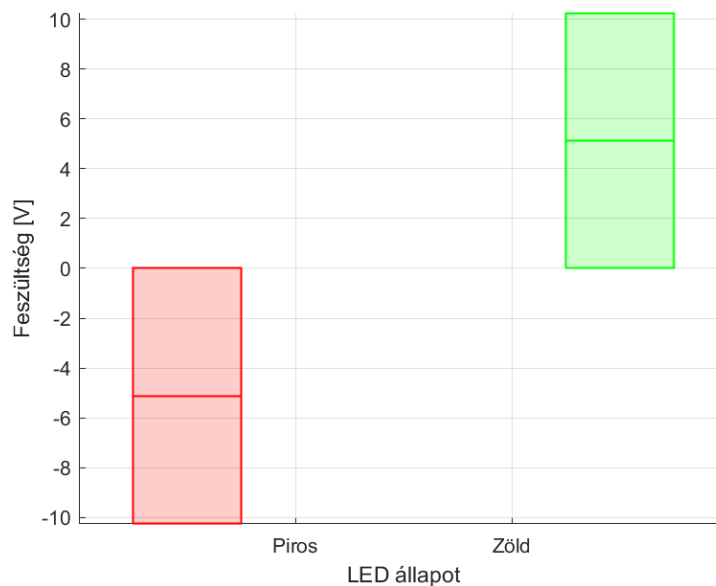
Állítsa össze az alábbi ábrán látható kapcsolást és mérje meg (minél pontosabban), hogy milyen U_{be} értéknél világít az egyik, illetve a másik LED! Ábrázolja grafikonon a megállapításait.

Áramkör

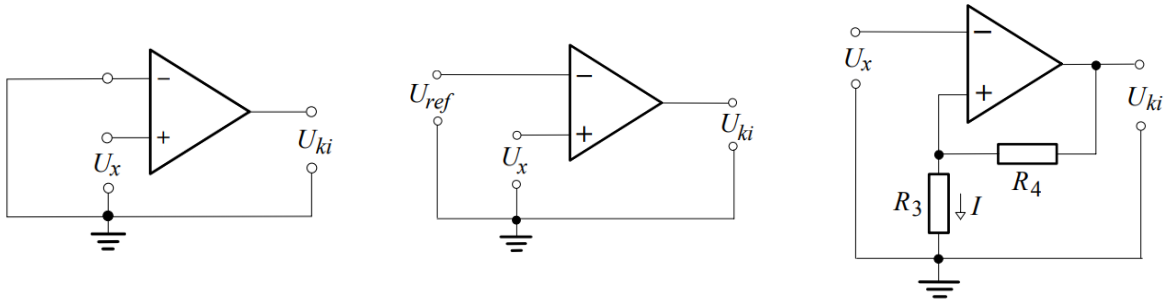

Mérések

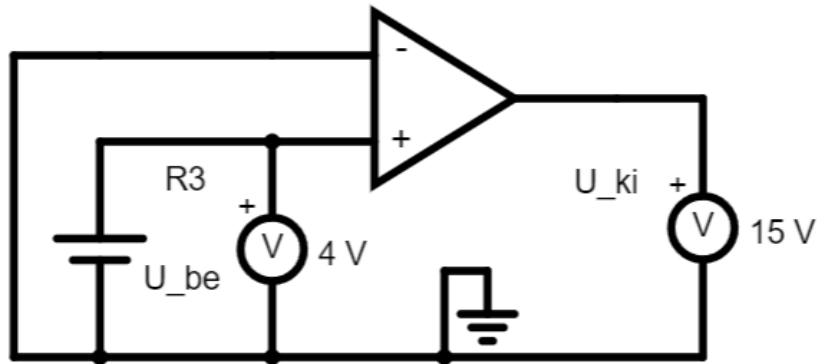

2. Feladat

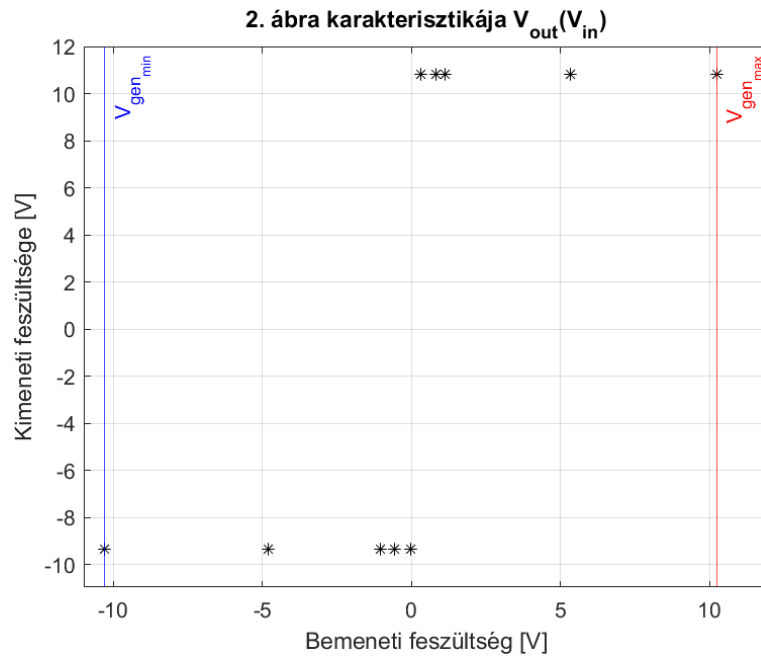
Állítsa össze az alábbi ábráknak megfelelő komparátorokat, mérje meg és ábrázolja az $U_{ki}(U_x)$ karakterisztikákat! Legyen az utolsó ábrán látható kapcsolásnál $R_3 = 2,2k\Omega$ és $R_4 = 10k\Omega$. U_{ref} legyen 2V!

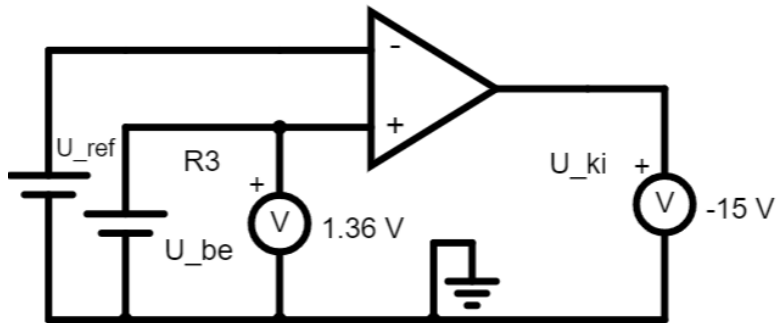
Első eset (24/2. ábra)

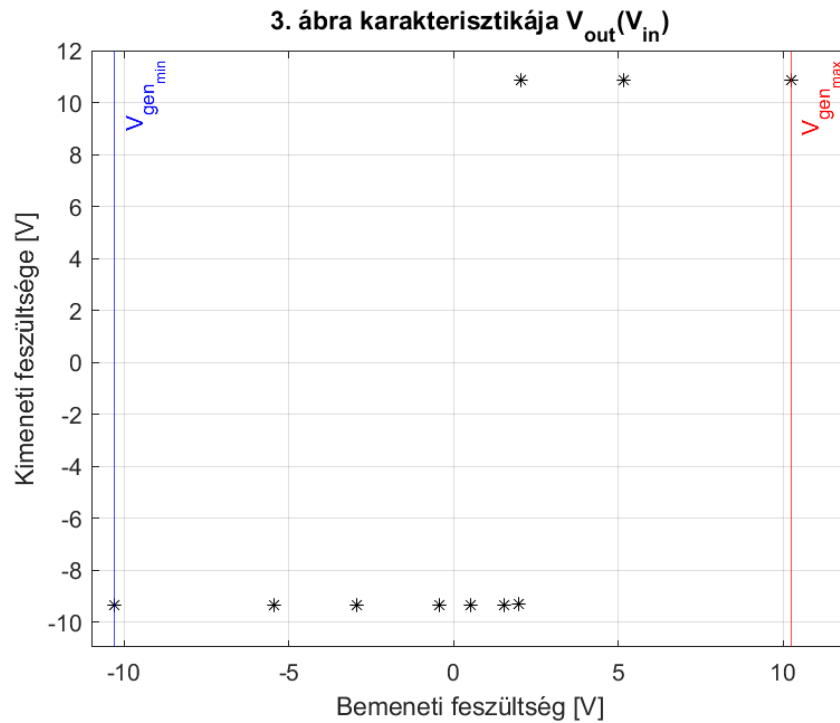
	Bemeneti feszültség (V)	Erősítő feszültsége (V)
1	-10.2900	-9.3300
2	-4.8100	-9.3300
3	-1.0540	-9.3300
4	-0.5610	-9.3300
5	-0.0224	-9.3300
6	0.3230	10.8300
7	0.8120	10.8300
8	1.1230	10.8300
9	5.3210	10.8300
10	10.2500	10.8300

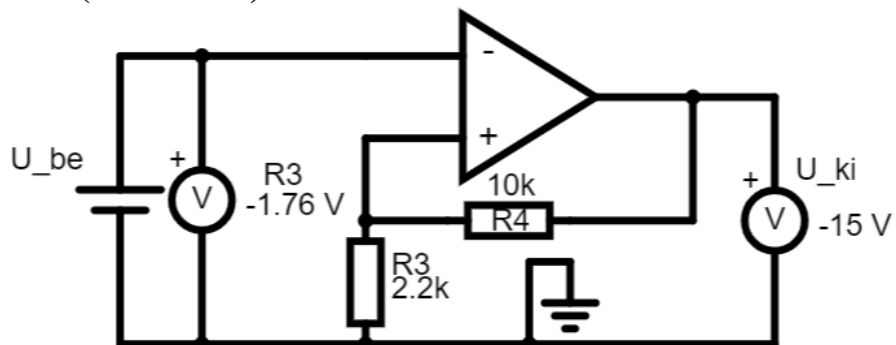
Második eset (24/3. ábra)

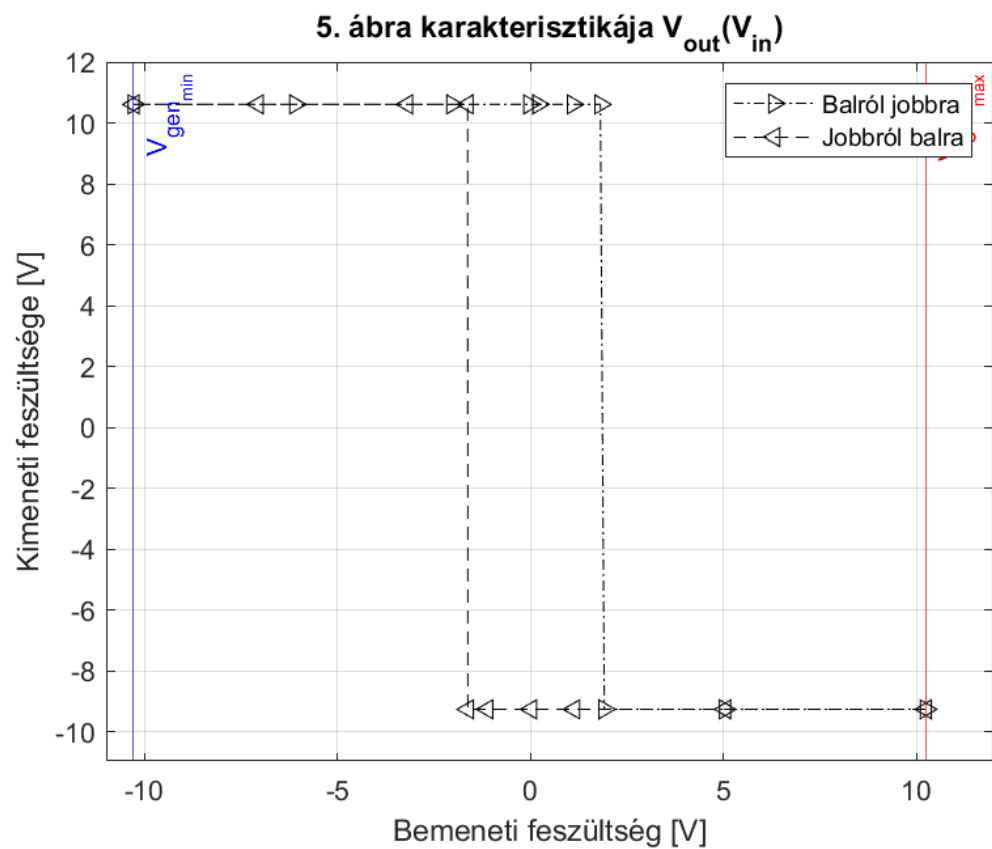
	Bemeneti feszültség (V)	Erősítő feszültsége (V)
1	-10.2900	-9.3300
2	-5.4700	-9.3300
3	-2.9500	-9.3300
4	-0.4350	-9.3300
5	0.5050	-9.3300
6	1.5220	-9.3300
7	1.9830	-9.2900
8	2.0460	10.8500
9	5.1760	10.8500
10	10.2500	10.8500

Harmadik eset (24/5. ábra)

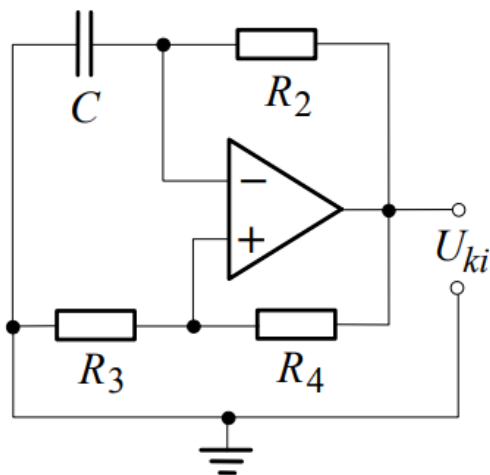

	Bemeneti feszültség balról jobbra (V)	Erősítő feszültsége balról jobbra (V)	Bemeneti feszültség jobbról balra (V)	Erősítő feszültsége jobbról balra (V)
1	-10.2900	10.6100	10.2500	-9.2600
2	-6.1000	10.6100	5.0500	-9.2600
3	-2.0310	10.6100	1.1300	-9.2600
4	-0.0330	10.6100	0.0140	-9.2600
5	0.2020	10.6100	-1.1187	-9.2600
6	1.0980	10.6100	-1.6230	-9.2600
7	1.8110	10.6100	-1.6290	10.6100
8	1.9140	-9.2600	-3.2000	10.6100
9	5.0400	-9.2600	-7.0700	10.6100
10	10.2500	-9.2600	-10.2900	10.6100

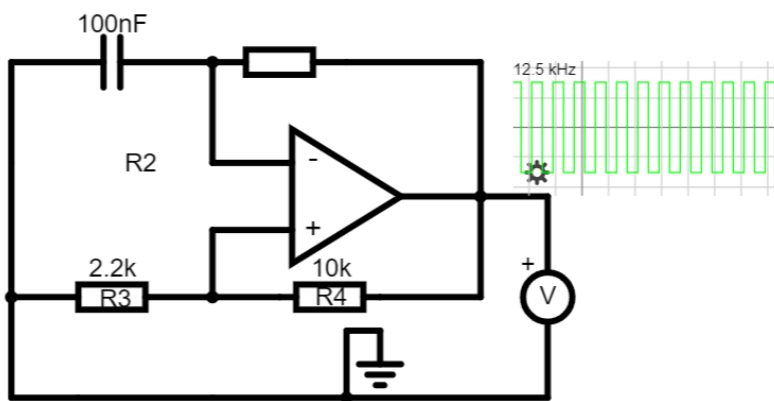

3. Feladat

Állítsa össze az alábbi ábrán látható négyszöggenerátort! Legyen $R_3 = 2,2k\Omega$, $R_4 = 10k\Omega$. Határozza meg, hogy $T = 1ms$ -hoz $C = 100nF$ esetén mekkora R_2 szükséges. Válassza ki az ellenálláskészletből a számított R_2 -höz legközelebbi értéket és mérje meg oszcilloszkópon a periódusidőt. Vizsgálja meg oszcilloszkóppal és rajzolja le az egyenes és a fordító bemeneten mérhető jelek alakját!

Áramkör

Adatok

$$\begin{aligned} T &= 10^{-3} s \\ C &= 100 \cdot 10^{-9} F \\ R_3 &= 2200 \Omega \\ R_4 &= 10000 \Omega \end{aligned}$$

Számolás

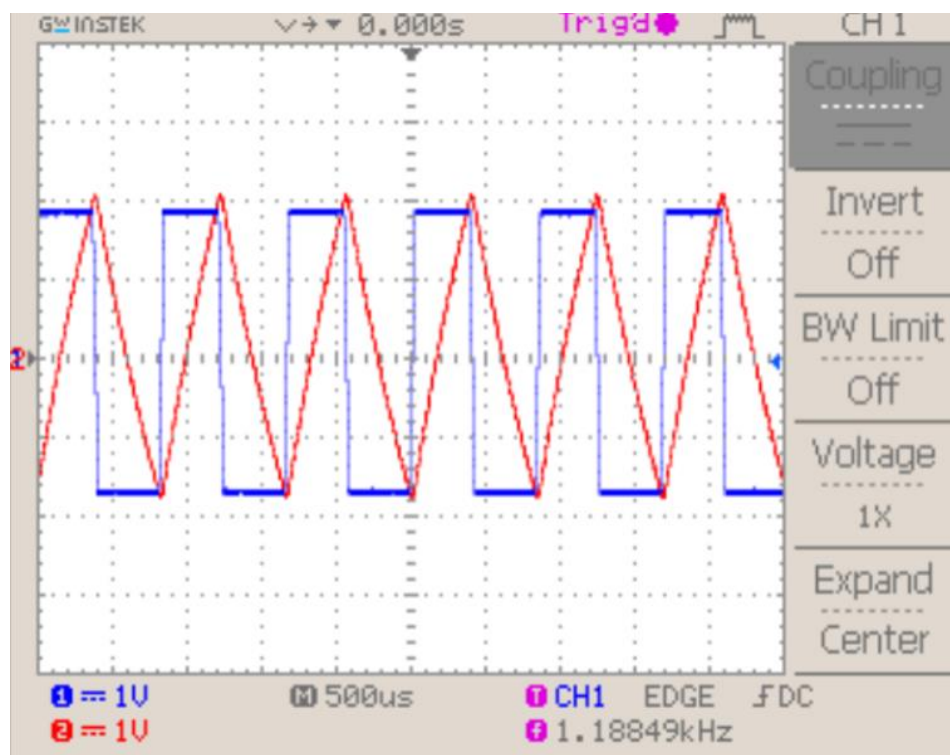
$$\alpha = \frac{R_3}{R_3 + R_4} = \frac{2200 \Omega}{2200 \Omega + 10000 \Omega} \approx 0,1803$$

$$\text{A } T = 4\alpha R_2 C \text{ képlet alapján } R_2 = \frac{T}{4\alpha C}$$

$$R_2 \approx 13864 \Omega (\approx 10k\Omega)$$

Mérések

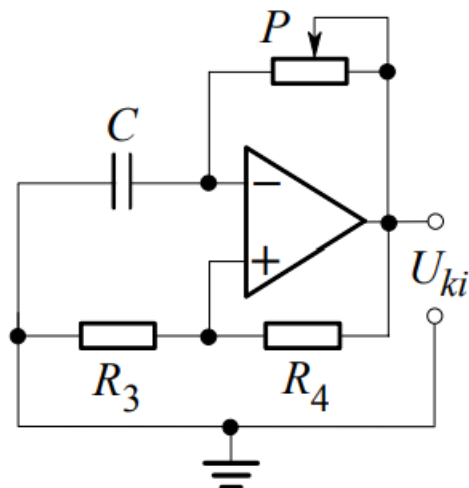

CH1: DC, 1 V/div, 500 μs/div – egyenes bemenet

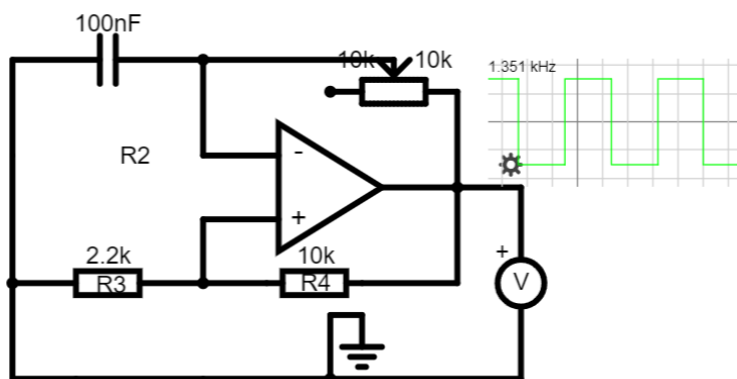
CH2: DC, 1 V/div, 500 μs/div – fordító bemenet

4. Feladat

Állítsa össze az alábbi ábrának megfelelő kapcsolást. Legyen $R_3 = 2,2k\Omega$, $R_4 = 10k\Omega$, $C = 100nF$, $P = 10k\Omega$. Vizsgálja meg, hogyan függ a potenciométer állapotától a periódusidő!

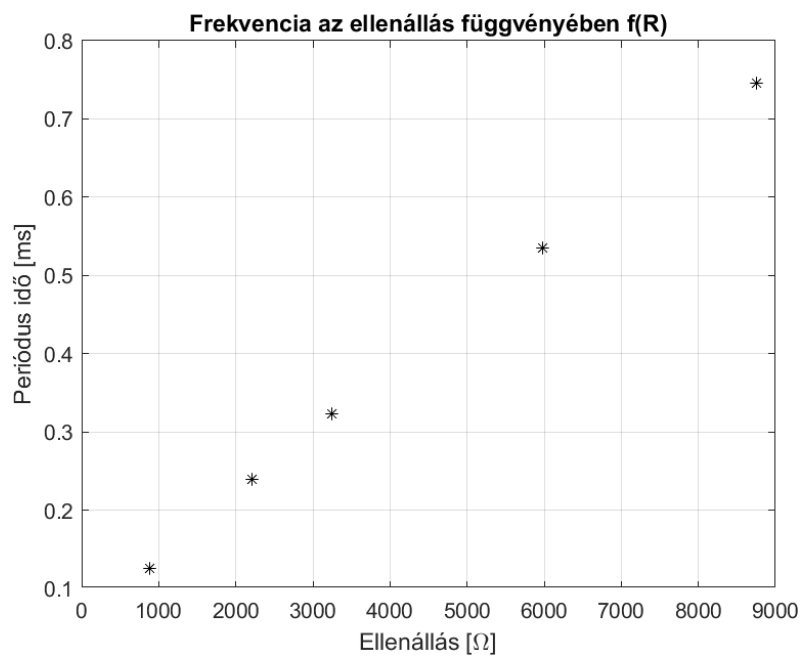

Áramkör

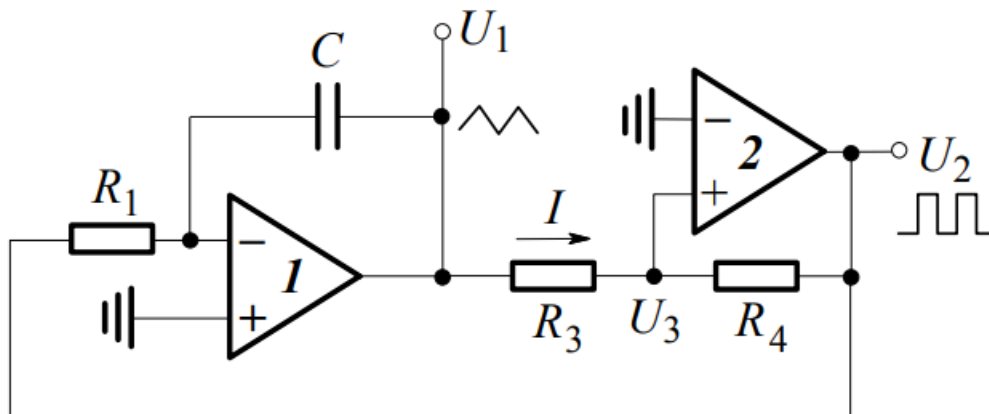
Mérések

	Ellenállás (Ohm)	Frekvencia (1/s)	Periódus idő (s)
1	8760	1340	7.4627e-04
2	5980	1870	5.3476e-04
3	3250	3100	3.2258e-04
4	2210	4180	2.3923e-04
5	880	8000	1.2500e-04

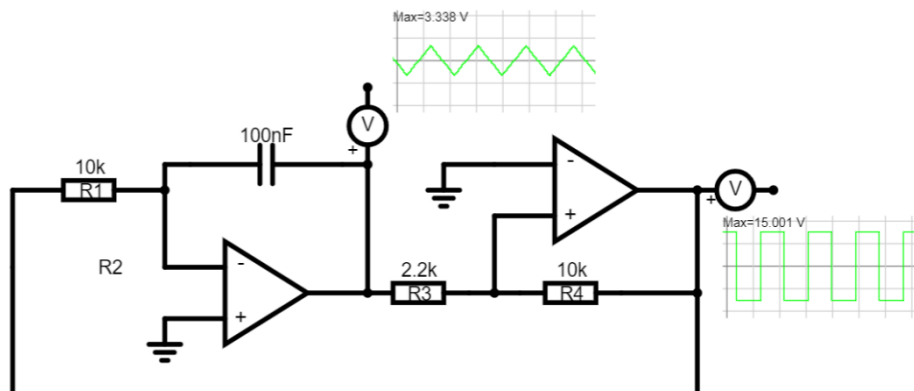

5. Feladat

Állítsa össze az alábbi ábrán látható kapcsolást. Legyen $R_1 = 10k\Omega$, $C = 100nF$, $R_3 = 2,2k\Omega$, $R_4 = 10k\Omega$. Számítsa ki a periódusidőt és oszcilloszkóppal végzett méréssel ellenőrizze a kapott eredményt! Vizsgálja meg az feszültség alakját! Magyarázza meg a jel alakját!

Áramkör

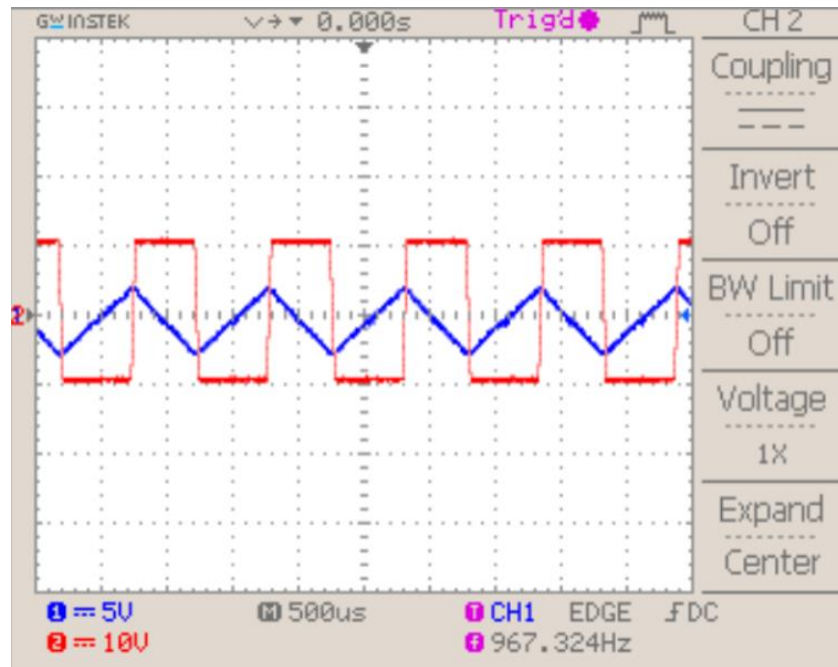
Adatok

$$\begin{aligned} R_1 &= 10000\Omega \\ C &= 100 \cdot 10^{-9}F \\ R_3 &= 2200\Omega \\ R_4 &= 10000\Omega \end{aligned}$$

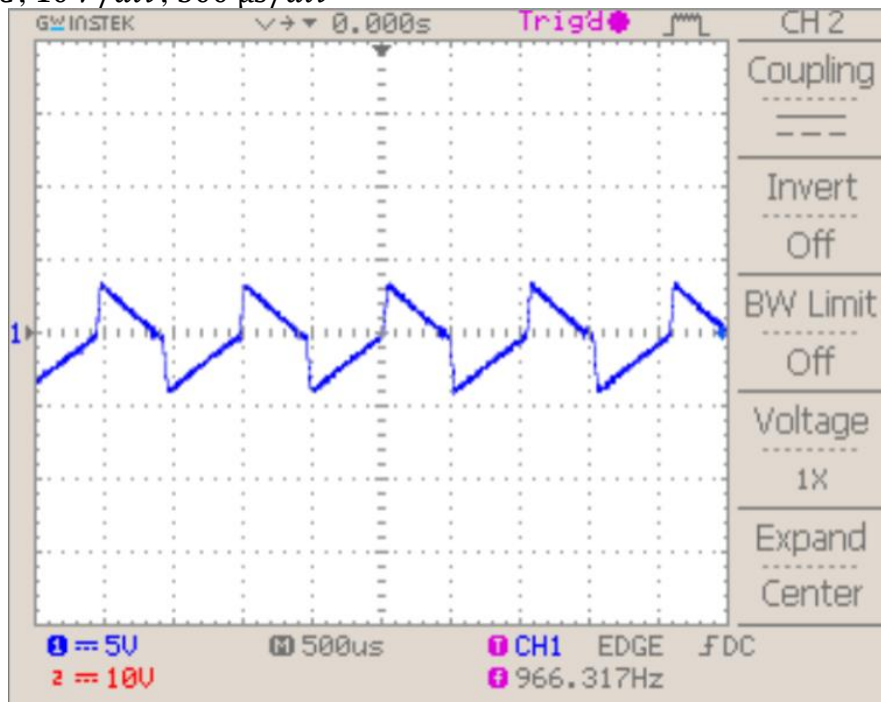
Számolás

$$\begin{aligned} \gamma &= \frac{R_3}{R_4} = \frac{2200\Omega}{10000\Omega} \approx 0,22 \\ T &= 4\gamma R_1 C = 4 \cdot 0,22 \cdot 10000\Omega \cdot 100 \cdot 10^{-9}F \approx 88 \cdot 10^{-3}s = 88ms \\ f &= \frac{1}{T} = \frac{1}{88 \cdot 10^{-3}s} \approx 1136Hz \end{aligned}$$

Mérések

CH1: DC, 5 V/div, 500 μ s/div
CH2: DC, 10 V/div, 500 μ s/div

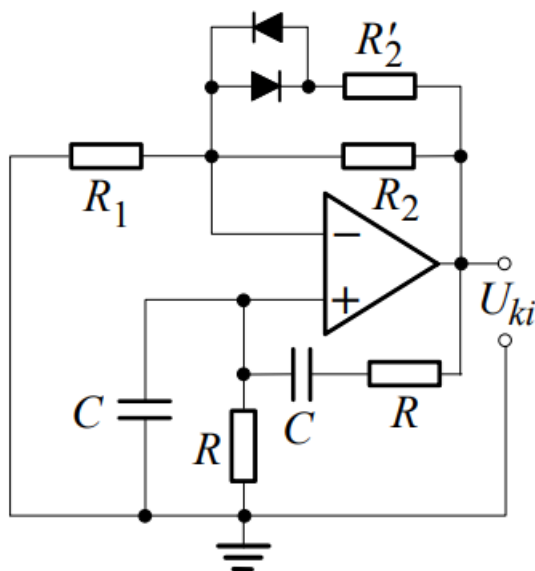
CH1: DC, 5 V/div, 500 μ s/div

$$f = 967\text{Hz}$$

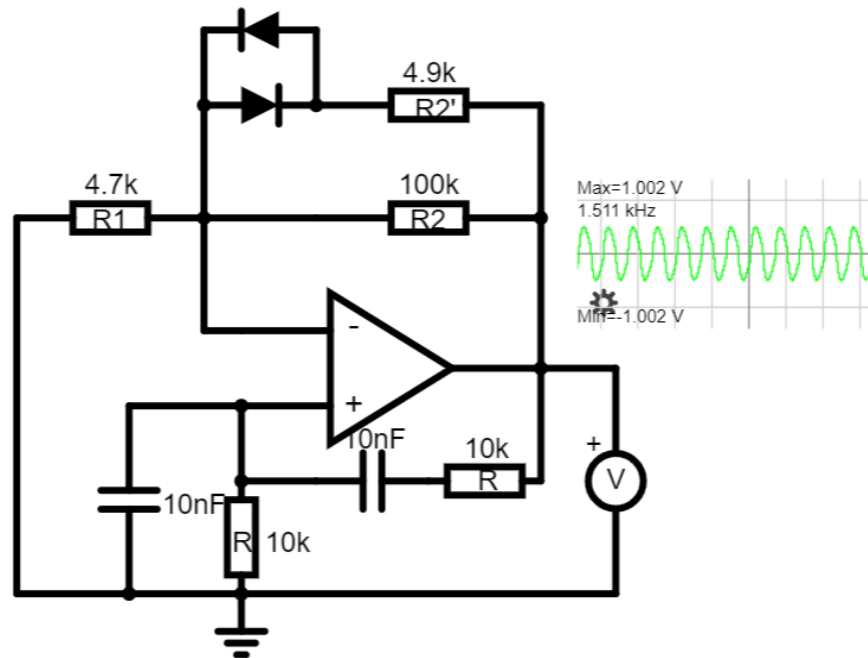
$$\rho_{\text{rel}} = \frac{967\text{Hz} - 1136\text{Hz}}{1136\text{Hz}} \cdot 100\% = -14,88\%$$

6. Feladat

Állítsa össze a alábbi ábra alapján a Wien-hidas oszcillátort! Legyen $R_1 = 4,7k\Omega$, $R_2 = 10k\Omega$ -os potenciométer, $R'_2 = 100k\Omega$ (előfordulhat, hogy ezen értékek mellett nem működik helyesen az áramkör, ekkor próbálkozzon más értékekkel). A Wien-osztóban szereplő alkatrészek értékei: $C = 10nF$, $R = 10k\Omega$ (a soros és a párhuzamos RC -tagok egy-egy kis panelen vannak összeforrasztva). Hogyan változik a kimenő jel alakja R_2 függvényében? Változik-e a frekvencia? Számítsa ki a Wien-osztó karakterisztikus frekvenciáját és hasonlítsa össze a mért értékkel! (Megjegyzés: a kapcsolásban szereplő két dióda egy kis panelen is megtalálható, így a kapcsolást könnyebb összerakni.)

Áramkör

Adatok

$$\begin{aligned}R_1 &= 4700\Omega \\R_{2p} &= 10000\Omega \\R_2 &= 100000\Omega \\C &= 10 \cdot 10^{-9}F \\R &= 10000\Omega\end{aligned}$$

Számolás

$$\begin{aligned}\omega_0 &= \frac{1}{RC} = \frac{1}{10000\Omega \cdot 10 \cdot 10^{-9}F} = 10000 \frac{\text{rad}}{\text{s}} \\f_0 &= \omega_0 \cdot 2\pi = 10000 \frac{\text{rad}}{\text{s}} \cdot 2\pi = 62832\text{Hz}\end{aligned}$$

Mérések

$R_2 = 10k\Omega$ esetén a kapott frekvencia $\approx 1,5kHz$ lesz.

Észrevétel

Ahogy R_2 értéke nő, a frekvencia csökken, és a jel négyszögjellé alakul. Ha R_2 kisebb, mint $10k\Omega$, akkor a kimenet amplitúdója drasztikusan csökken, mérés határ alá – szimulátorban összerakott áramkör alapján.

7. Feladat (szorgalmi)

Tervezzon meg és állítson össze olyan áramkört, mely egy $-10V$ és $+10V$ között változó be- menő jelet átskáláz úgy, hogy a kimenet 0 és $5V$ között változzon! Ábrázolja a kapcsolás ka- rakterisztikáját!

Számítások

A bemeneti és kimeneti tartományok alapján megállapíthatjuk az erősítést:

$$\Delta V_{in} = 20V$$

$$\Delta V_{out} = 5V$$

$$\beta = \frac{V_{out}}{V_{in}} = 0,25$$

A legkisebb bemeneti jel, és a legkisebb kimeneti jelből megállapíthatjuk az eltolást.

$$offset = \min V_{out} - \min V_{in} = 0V - (-10V) = 10V$$

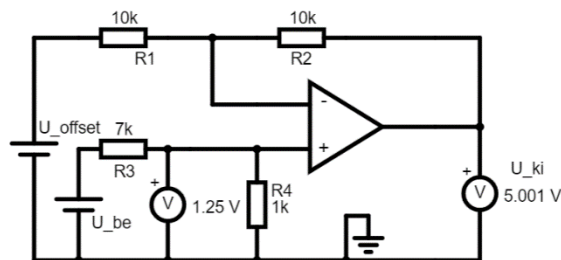
$$V_{offset} = -\beta \cdot offset = -2,5V$$

$$R_1 = R_2 = R = 10k\Omega$$

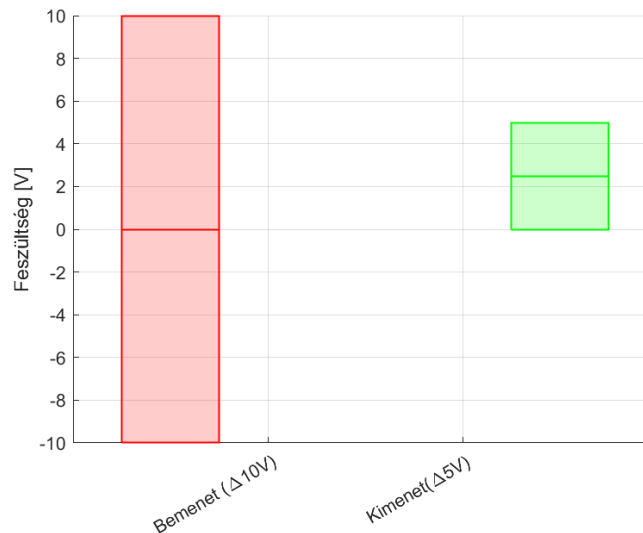
$$R_4 = R = 1k\Omega$$

$$R_3 = 7R = 7k\Omega$$

Áramkör

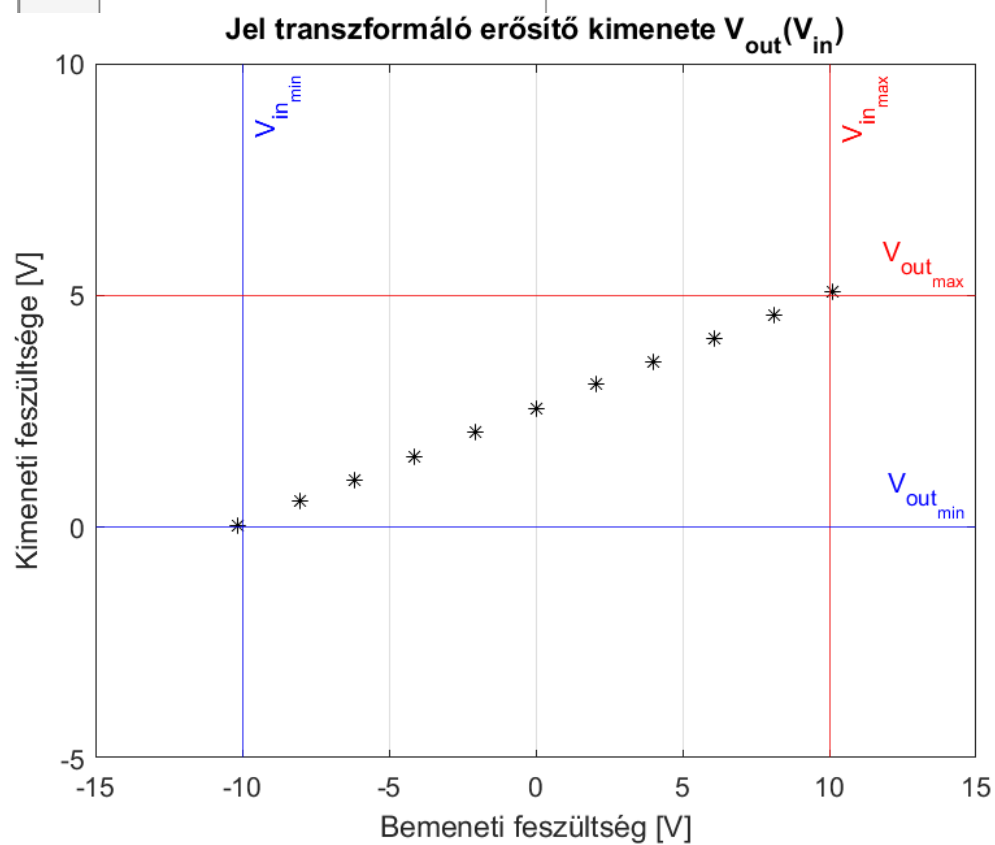

Mérések

	Bemeneti feszültség (V)	Erősítő feszültsége (V)
1	-10.1400	0.0280
2	-8.0300	0.5550
3	-6.1600	1.0230
4	-4.1300	1.5300
5	-2.0360	2.0560
6	0.0040	2.5690
7	2.0650	3.0840
8	4.0100	3.5600
9	6.0900	4.0800
10	8.1000	4.5800
11	10.0900	5.0800

Stefán Kornél

Vad Avar